

Pracovní požadavky jako klíč k pracovnímu zdraví a spokojenému pracovnímu životu učitelů?

Petr Hlad'o a Klára Harvánková

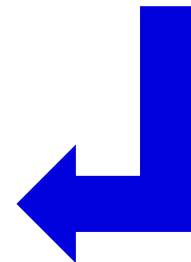
Masarykova univerzita, Filozofická fakulta
Ústav pedagogických věd

Proč je téma důležité?

- stárnoucí učitelské sbory a malá generační obměna
- vysoká míra stresu v učitelské profesi
- vzrůstající pracovní tempo a pracovní nároky
- změna požadavků a kompetencí (nejen) v době pandemie
- společenské změny a klima

Potřeba udržet učitele v dobré pracovní schopnosti po celou dobu jejich pracovní kariéry až do vysokého věku.

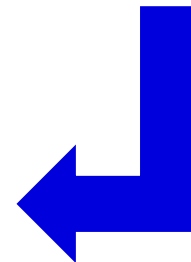

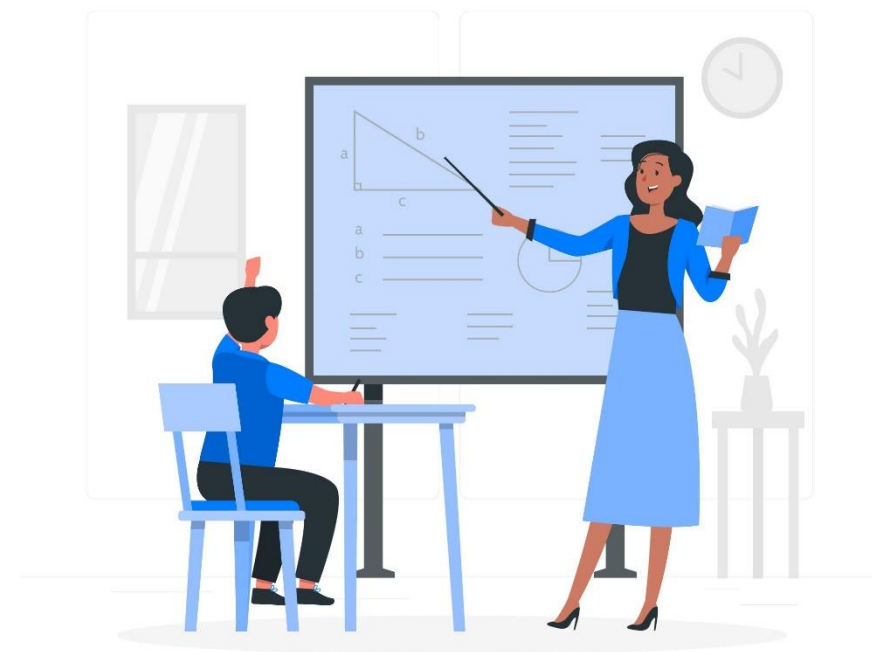
Proč je téma důležité?

- stárnoucí učitelské sbory a malá generační obměna
- vysoká míra stresu v učitelské profesi
- vzrůstající pracovní tempo a pracovní nároky
- změna požadavků a kompetencí (nejen) v době pandemie
- společenské změny a klima

Potřeba udržet učitele v dobré pracovní schopnosti po celou dobu jejich pracovní kariéry až do vysokého věku.

Jsou učitelé schopni zvládat pracovní požadavky, které jsou na ně v současné době kladeny?

Pracovní schopnost (Work Ability)

- **individuální fyzická a psychická kapacita k plnění požadovaných pracovních úkolů a úspěšnému vypořádávání se s pracovními požadavky v současné profesi** (Ilmarinen et al., 1997)
- *objektivní*: založena na hodnocení zdraví a funkčních limitů zaměstnanců (McGonagle et al., 2015)
- *vnímaná*: sebepojetí a sebehodnocení zaměstnance, pokud jde o jeho schopnost pokračovat v práci na stávajícím pracovním místě (Brady et al., 2020)

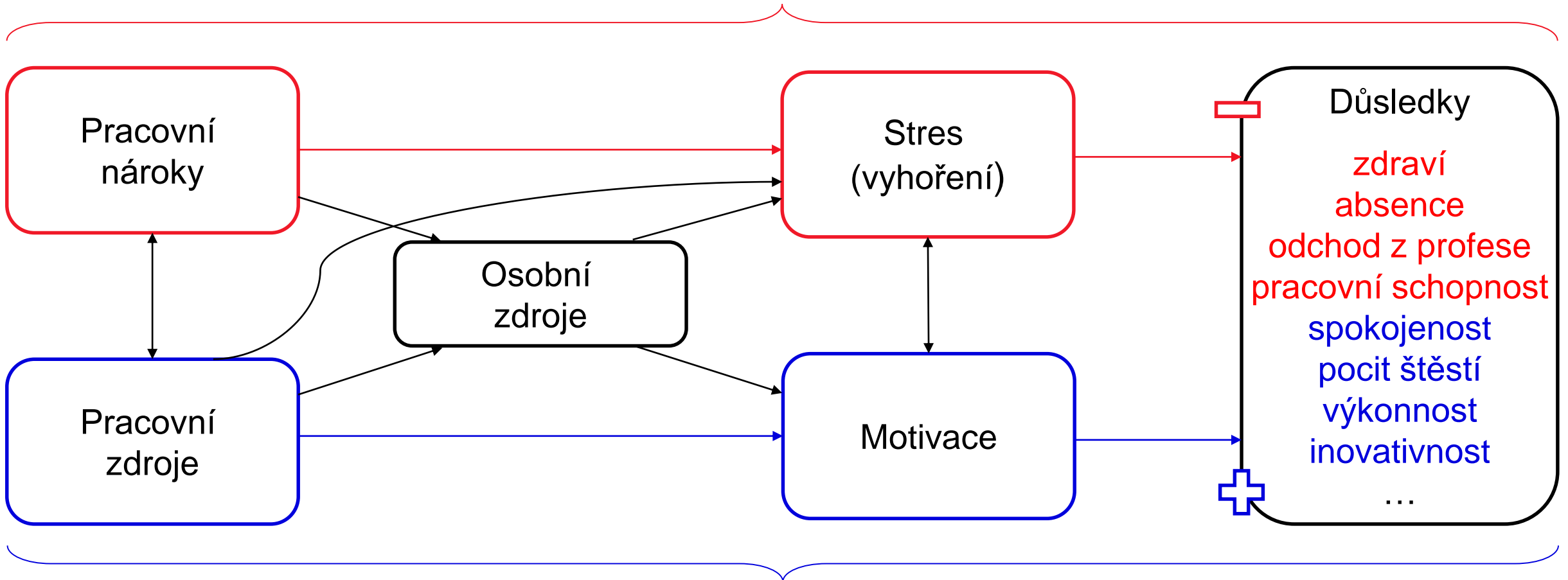
Proč o pracovní schopnosti hovořit?

**Důsledky
spojené s
pracovní
schopností**

- ztráta pracovní produktivity (van den Berg et al., 2011)
- krátkodobé a dlouhodobé absence v zaměstnání (Alavinia et al., 2009; Sell et al., 2009)
- ztráta zaměstnání (nezaměstnanost) (Bethge et al., 2012)
- předčasný odchod do důchodu či rozhodnutí opustit profesi (Büsch et al., 2010)
- kvalita života (oblast fyzická, psychická, sociální) a životní spokojenost (Milosevic et al., 2011)
- spokojenějším a delším/aktivnějším pracovním životem (Tuomi et al., 2001; Ünlü & Filiz, 2019)

Teoretické ukotvení: JD-R model (Taris et al., 2017)

proces poškozování zdraví

Výzkum u učitelů středních škol (2019–2022)

kvalitativní část:

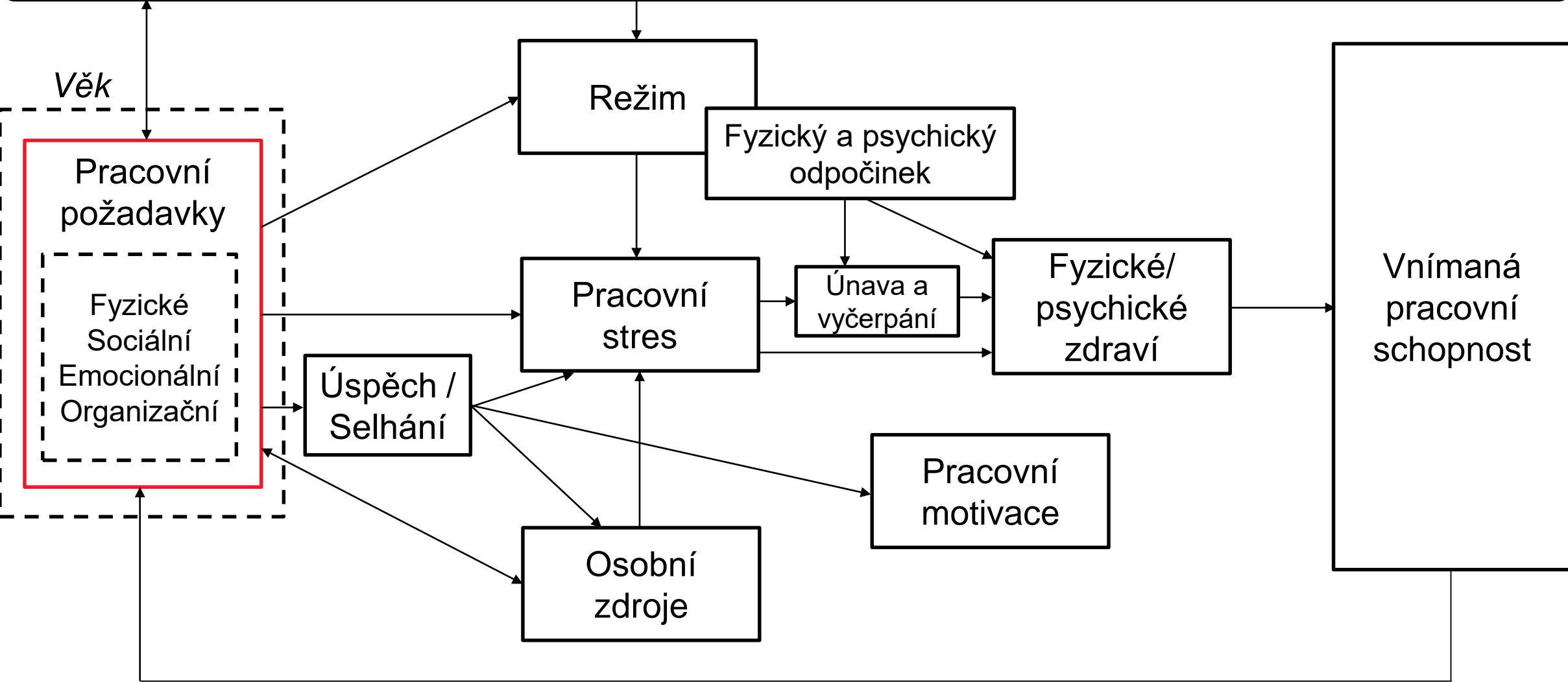
- hloubkové polostrukturované rozhovory s učiteli středních škol
- sběr dat: září až říjen 2020
- 14 učitelů a učitelek ($M = 46,9$ let; $SD = 9,22$)

dílčí cíl:

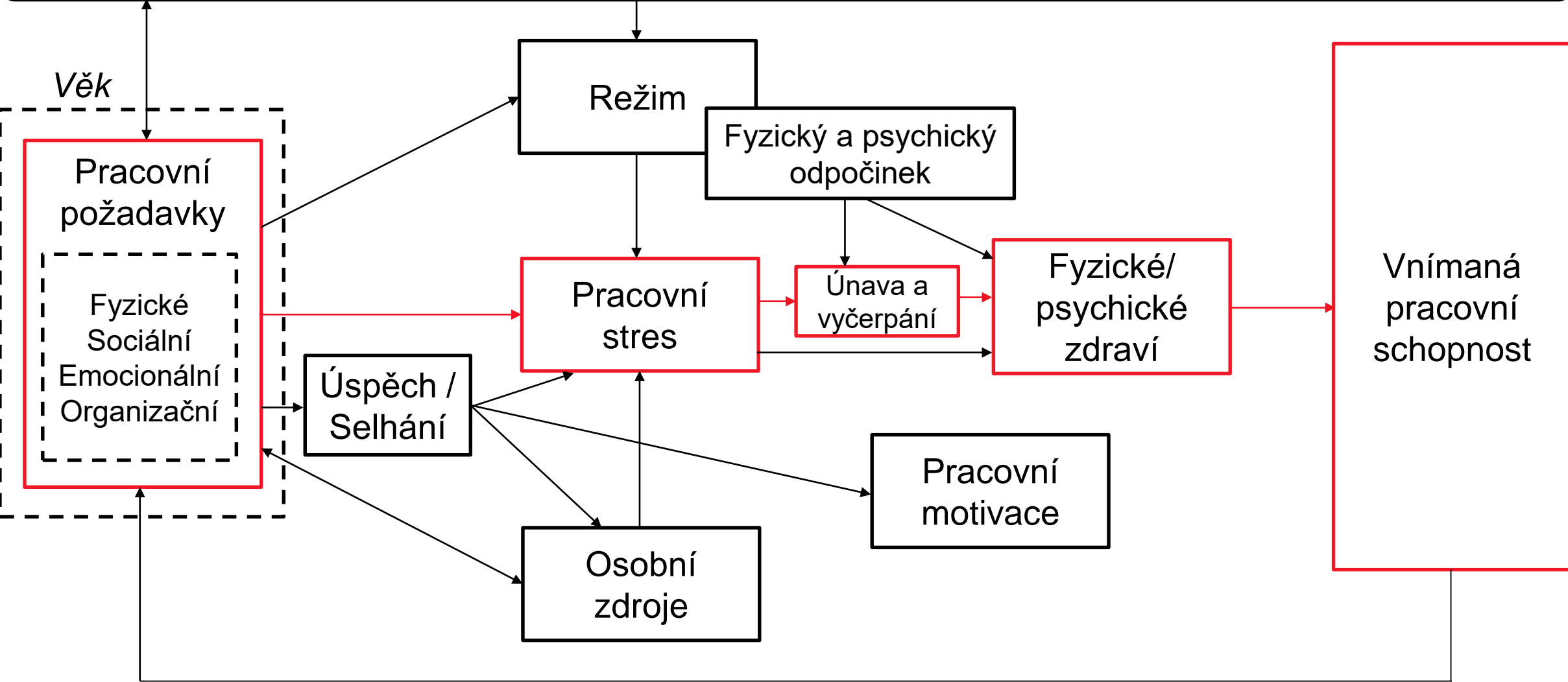
- zjistit s jakými pracovními nároky se učitelé SŠ při své práci vypořádávají a jaký je mechanismus jejich působení na zdraví a pracovní schopnost

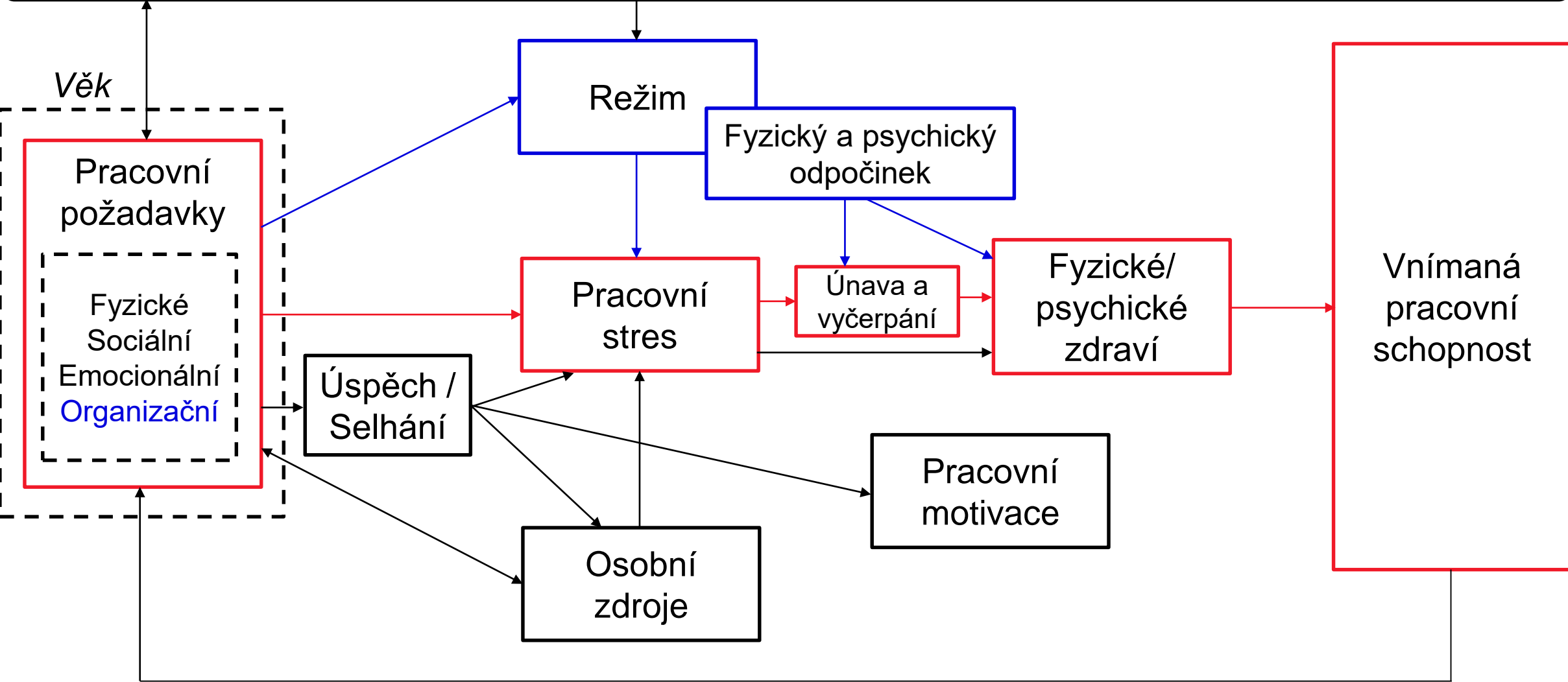
Nepracovní oblast (work-life balance, nepracovní závazky, rodinné konflikty)

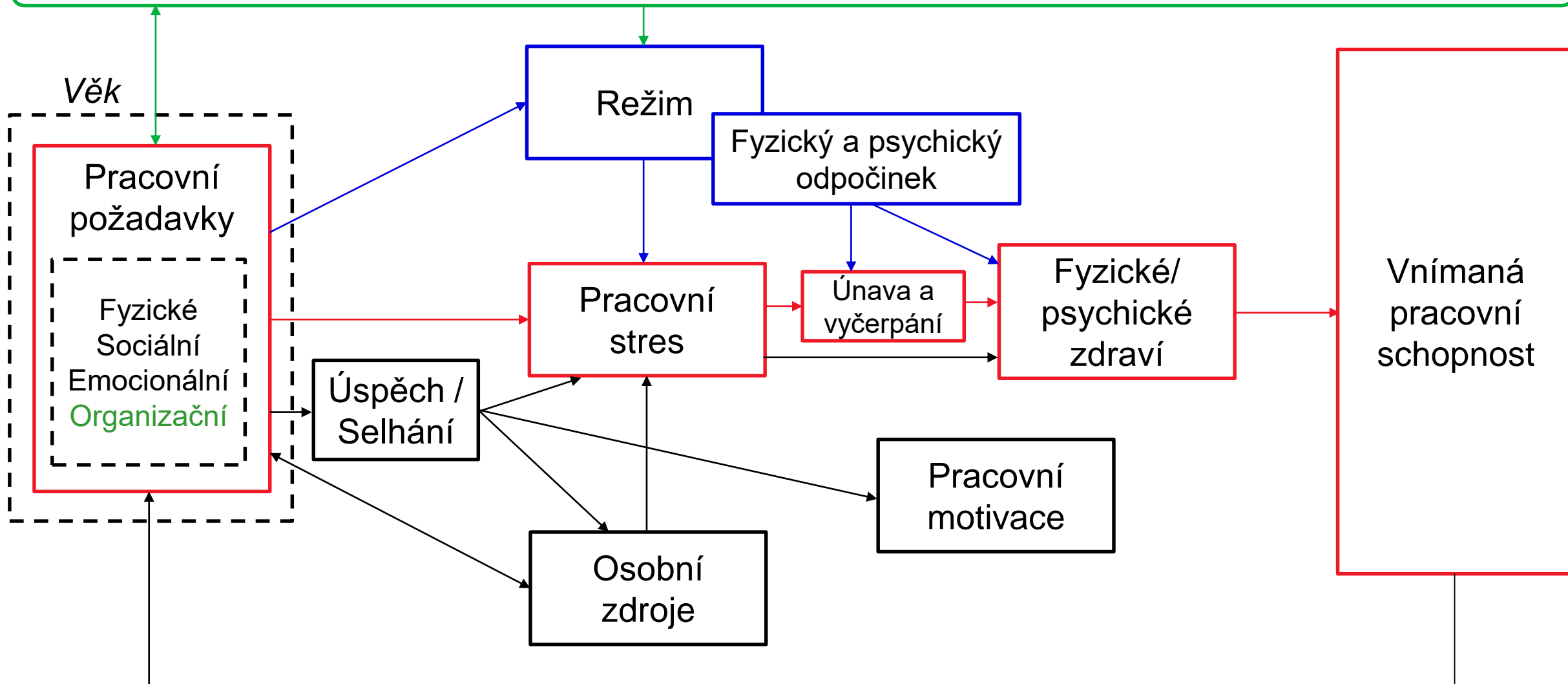
Nepracovní oblast (work-life balance, nepracovní závazky, rodinné konflikty)

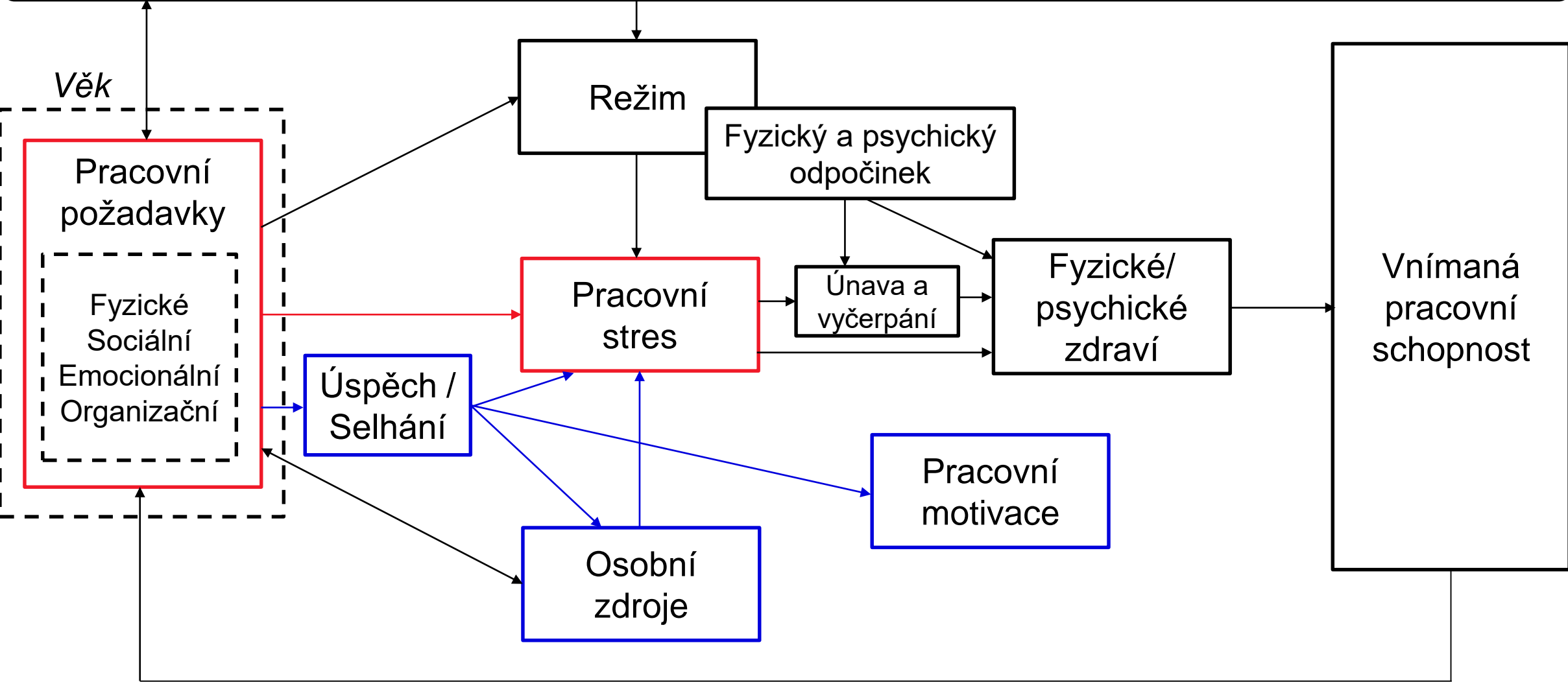
Nepracovní oblast (work-life balance, nepracovní závazky, rodinné konflikty)

Nepracovní oblast (work-life balance, nepracovní závazky, rodinné konflikty)

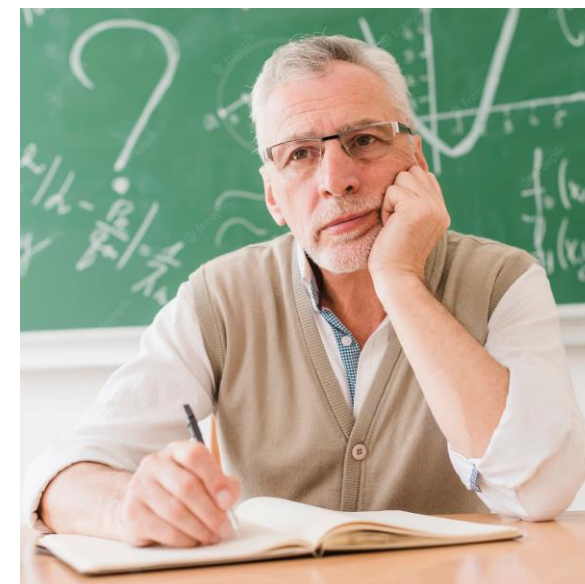
Nepracovní oblast (work-life balance, nepracovní závazky, rodinné konflikty)

Výzkum u učitelů 2. stupně ZŠ (2023–2025)

- 1. fáze: sběr dat **květen až červen 2023**
- **821 učitelů** (83,3 % žen); návratnost 12,6 %
- **věk** respondentů: $M = 45,6$ let
- **pracovní zkušenost** v profesi učitele: $M = 17,5$ roku
- úvazek: 85,4 % respondentů plný pracovní úvazek (1,0)

Příprava a ověření nového nástroje

- identifikace pracovních požadavků v učitelské profesi
- vytvoření sady položek dotazníku a jejich konzultace s odborníky a učiteli z praxe
- **36 položek; 7-bodová škála (1 – nízká ... 7 – vysoká)**
- explorační faktorová analýza: redukce na 29 položek
- **faktory:** plánování a organizace výuky, vyučování a hodnocení, kolegiální profesní komunikace a sdílení, mimovýukové povinnosti

Odpořádání

ČÁST A1: KAPACITA PRO UČITELSKOU PRÁCI

1

Když přemýšlíte o všech požadavcích Vaší učitelské práce, jak hodnotíte svou fyzickou a psychickou kapacitu k tomu, abyste mohli/a tento pracovním nárokům dostát? Na stupnici vždy označte Vaši současnou celkovou (fyzickou a psychickou) kapacitu pro plnění konkrétních pracovních požadavků.

2

Kapacitou je myšlena Vaše **aktuální** schopnost pracovat a podávat pracovní výkon, která odráží především Vaše zdraví, ale i Vaši kvalifikaci, postoje, motivaci, pracovní podmínky aj.
Příklady: Zdravotní potíže s hlasivkami mohou snižovat kapacitu pro zprostředkování učiva žákům. Fyzická únava může snižovat kapacitu pro chystání pomůcek na výuku. Psychické vyčerpání může snižovat kapacitu pro řešení problémových situací se žáky, motivování žáků atp.

Vaše celková (fyzická a psychická) kapacita pro:

	1 - nízká	2	3	4	5	6	7 - vysoká
1. Plánování a přípravu obsahu výuky	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Chystání pomůcek pro výuku *	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Přípravu učebny na výuku *	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Zprostředkování učiva žákům *	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1 - nízká	2	3	4	5	6	7 - vysoká

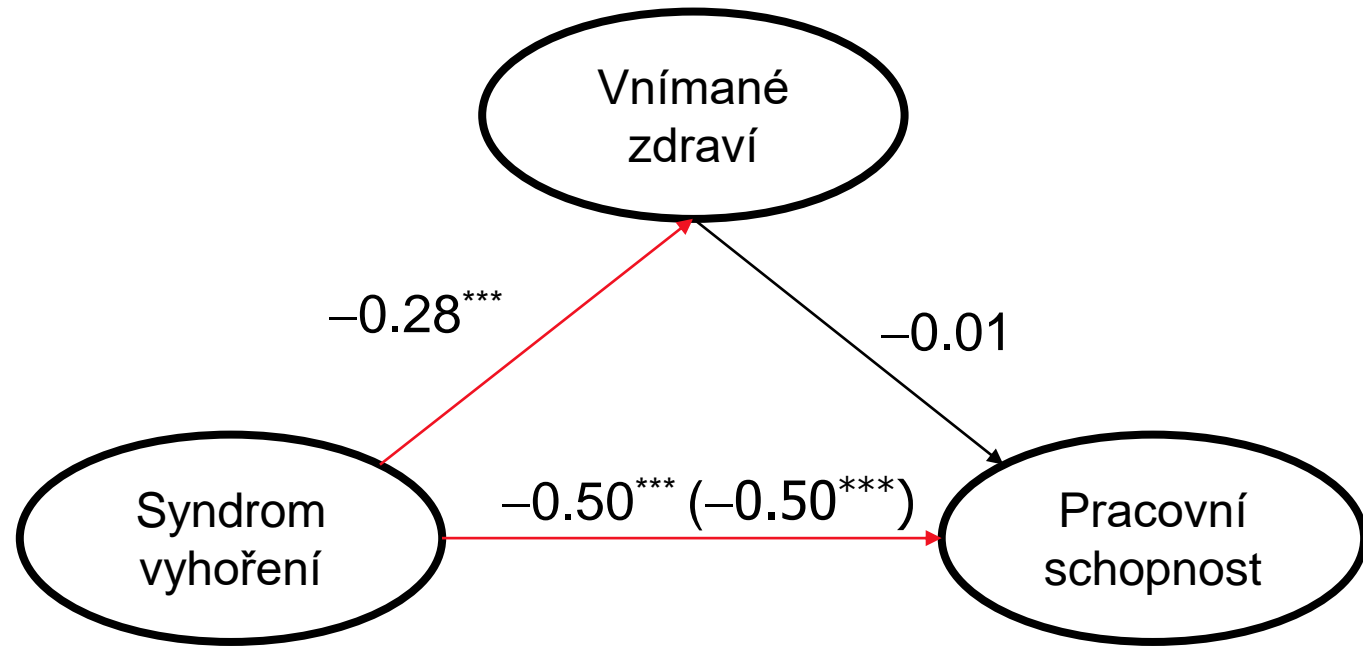
Vaše celková (fyzická a psychická) kapacita pro:

Faktor	Číslo	Položka	
Plánování a organizace výuky	A01	Plánování a přípravu obsahu výuky	$\alpha = 0,90$
	A02	Chystání pomůcek pro výuku	
	A05	Práci s didaktickými pomůckami a novými technologiemi ve výuce	
	A06	Organizování individuální práce žáků	
	A07	Organizování skupinové práce žáků	
	A08	Diferenciaci výuky podle potřeb žáků	
	A09	Práci s heterogenní třídou (např. žáci s SPU, OMJ, nadaní)	
	A10	Motivování žáků	
Vyučování a hodnocení	A04	Zprostředkování učiva žákům	$\alpha = 0,89$
	A11	Udržování pozornosti žáků ve výuce	
	A12	Řešení rušivého chování žáků ve výuce	
	A13	Ověřování znalostí a dovedností žáků	
	A14	Poskytování zpětné vazby žákům	
	A15	Hodnocení žáků	
	A16	Dodržování časového harmonogramu výuky	
	A18	Opravování písemných prací a úkolů žáků	

Vaše celková (fyzická a psychická) kapacita pro:

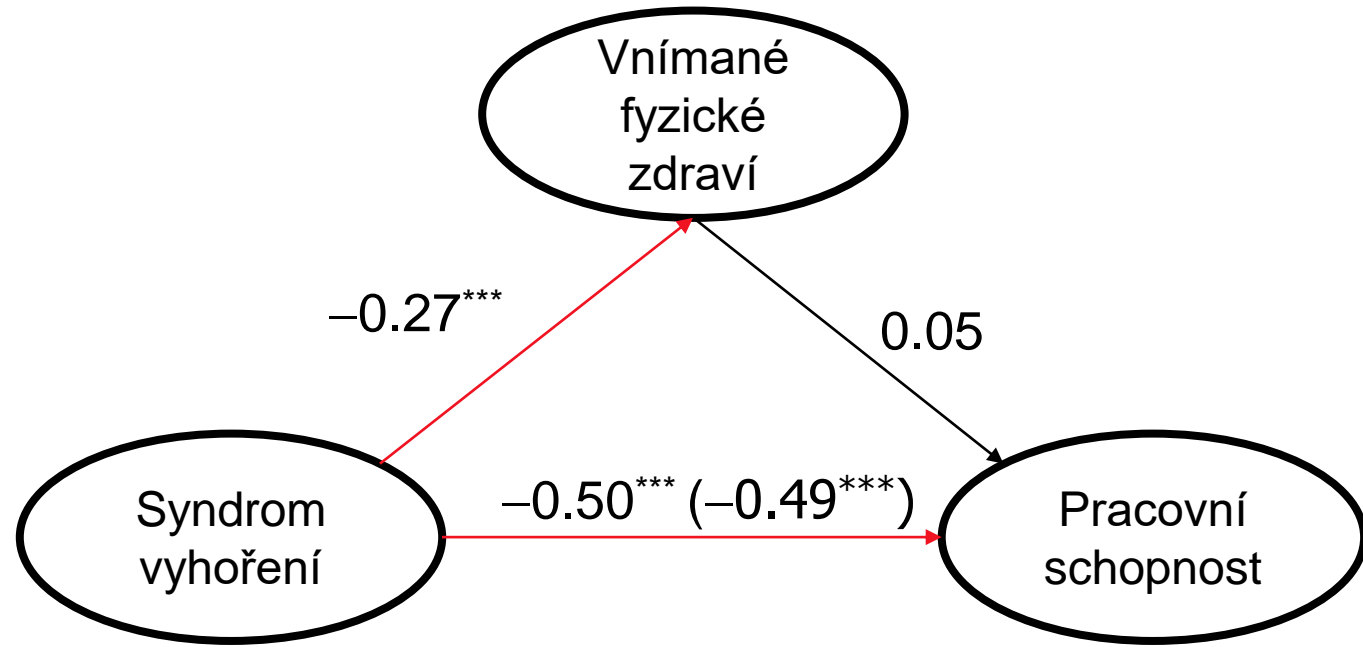
Faktor	Číslo	Položka	
Kolegiální profesní komunikace a sdílení	A22	Komunikaci s vedením školy	$\alpha = 0,85$
	A23	Komunikaci s ostatními učiteli a poradci ve škole	
	A25	Komunikaci s externími odborníky a institucemi	
	A28	Přijímání zpětné vazby od nadřízených a kolegů	
	A29	Kolegiální sdílení profesních zkušeností	
Mimovýukové povinnosti	A20	Dohled nad žáky mimo třídu (např. chodby, jídelna)	$\alpha = 0,90$
	A24	Komunikaci se zákonnými zástupci žáků	
	A26	Řešení problémových situací se žáky	
	A27	Řešení problémových situací se zákonnými zástupci žáků	
	A30	Vykonávání třídnictví	
	A31	Administrativní práce	
	A32	Účast na pedagogických radách a dalších poradách	
	A33	Účast na školních akcích nad rámec výuky	

Model 1

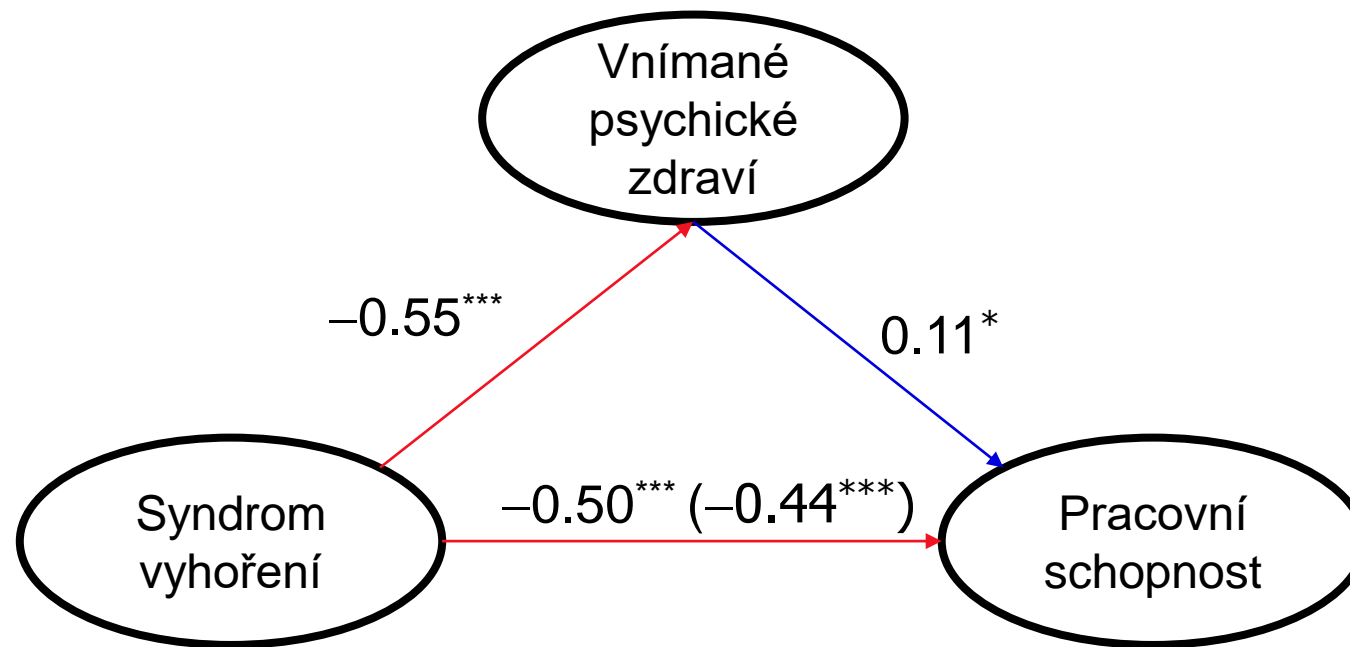
	Effects	95% CI	p
Total Effect	-0.502	[-0.566; -0.440]	0.000
Direct Effect	-0.488	[-0.563; -0.416]	0.000
Indirect Effect	-0.014	[-0.035; 0.010]	0.256
Proportion mediated	0.027	[-0.020; 0.073]	0.256

Model 2

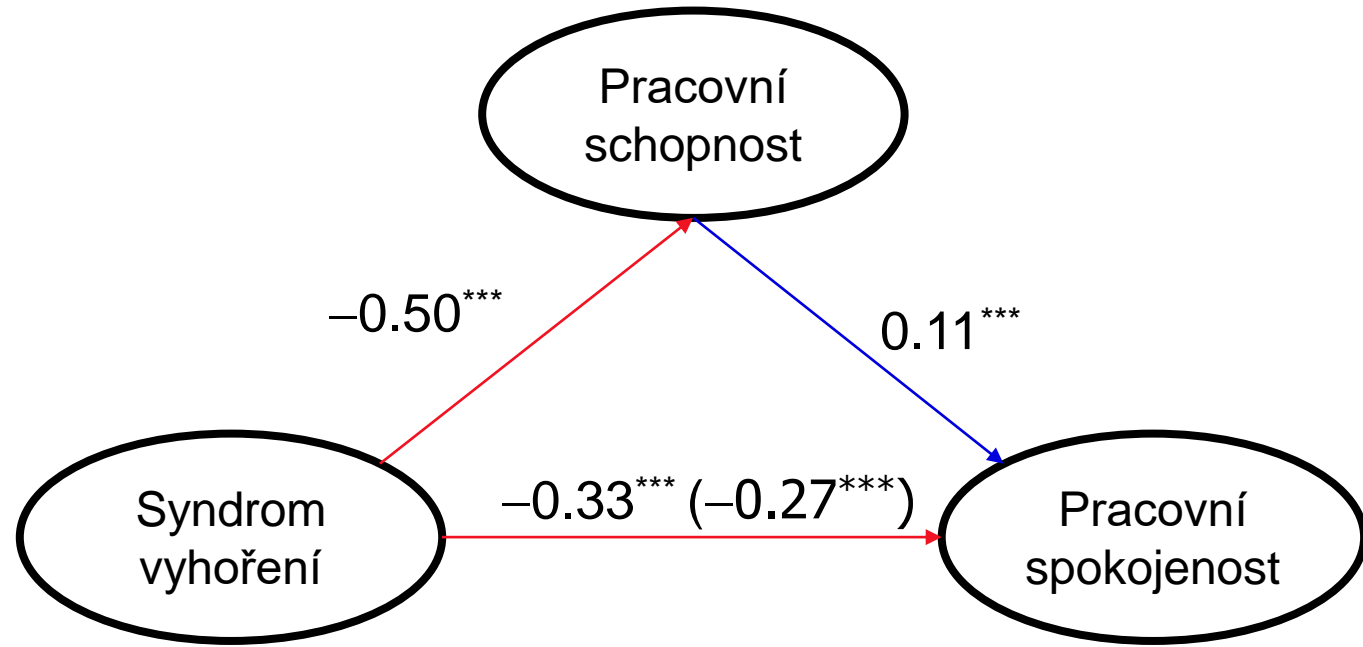
	Effects	95% CI	p
Total Effect	-0.502	[-0.566; -0.440]	0.000
Direct Effect	-0.488	[-0.563; -0.416]	0.000
Indirect Effect	-0.014	[-0.035; 0.010]	0.256
Proportion mediated	0.027	[-0.020; 0.073]	0.256

Model 3

	Effects	95% CI	p
Total Effect	-0.502	[-0.563; -0.433]	0.000
Direct Effect	-0.441	[-0.526; -0.363]	0.000
Indirect Effect	-0.061	[-0.105; -0.015]	0.004
Proportion mediated	0.121	[0.031; 0.208]	0.004

Model 4

	Effects	95% CI	p
Total Effect	-0.325	[-0.369; -0.285]	0.000
Direct Effect	-0.271	[-0.325; -0.224]	0.000
Indirect Effect	-0.054	[-0.077; -0.029]	0.000
Proportion mediated	0.165	[0.091; 0.252]	0.000

Podpora osobních a pracovních zdrojů jako součást péče o pracovní schopnost

Osobní zdroje

- fyzické a psychické zdraví
- celkový zdravotní stav
- self-efficacy

Pracovní zdroje

- kvalitní vztahy v učitelském sboru
- pravidelná a konstruktivní zpětná vazba
- kolegiální sdílení
- ocenění

Strategie podpory pracovní schopnosti

Národní úroveň

- V současné době minimální
- Podpora pracovní schopnosti reflektována v několika strategických dokumentech

Organizační úroveň

- Pracovní benefity
- Podpora zdravého životního stylu
- Ergonomie pracoviště
- Organizace pracovní doby
- Podpora vzdělávání
- Podpora work-life balance
- Zpětná vazba a kolegiální sdílení

Individuální úroveň

- Zdravý životní styl
- Vědomé nastavení prostoru pro odpočinek
- Oddělení pracovního a soukromého života
- Podpora rodiny a přátel

Závěry

- zvyšující se nároky a celospolečenské změny staví učitelskou profesi před řadu **výzev**
- naše závěry jsou v souladu s JD-R modelem a přináší nové **důkazy** pro proces poškození zdraví
- **prevence** syndromu vyhoření a **podpora** úspěchu by mohly působit protektivně před rozhodnutím učitele opustit profesi
- školy a jejich vedení hrají **nezastupitelnou roli** v posilování pracovních zdrojů učitele

Rozcestník pro učitele: „Vitální učitel“

www.vitalniucitel.cz

MUNI Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
ARTS

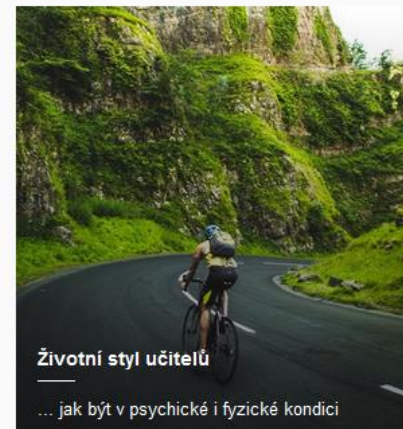
[Vitální učitel](#) ▾ [Články](#) [Inspirujte se](#) ▾ [Otestujte se](#) [O nás](#) ▾

Pomáháme učitelům zůstat spokojenými v jejich profesi

[VÍCE O NÁS](#)

[NÁŠ TÝM](#)

Tento **web je určen především učitelům** a slouží jako **informační rozcestník** ke třem vzájemně souvisejícím tématům:

M U N I
A R T S